

rijksuniversiteit
groningen

De Invloed van een Duurzame Opvoeding op het
Milieugedrag van Kinderen in de Leeftijd van 0 tot
18 Jaar

Romy Bulhuis

Masterthese - Ontwikkelingspsychologie

S3822044

juni 2024

Vakgroep Psychologie
Rijksuniversiteit Groningen
Thesebegeleider: *M. Schuls*

Een masterthese is een proeve van bekwaamheid voor studenten. De goedkeuring van de masterthese is het bewijs dat de student over voldoende onderzoeks- en rapportagevaardigheden beschikt om af te studeren, maar biedt geen garantie voor de kwaliteit van het onderzoek en de resultaten van het onderzoek als zodanig, en de masterthese is dan ook niet zonder meer geschikt om als academische bron te worden gebruikt om naar te verwijzen. Indien u meer wilt weten over het in deze masterthese besproken onderzoek en eventueel daarop gebaseerde publicaties, waarnaar u zou kunnen verwijzen, kunt u contact opnemen met de genoemde begeleider.

The Influence of Sustainable Parenting on the Environmental Behaviour of Children Aged 0 to 18 Years

Abstract

To minimise the effects of climate change, it is important for people to exhibit pro-environmental behaviour. It is best if children learn to take care for the environment at a young age, so that they can develop sustainable habits later on. Parents are expected to make a significant contribution to their child's environmental behaviour in various ways. The aim of this study is to determine the influence of sustainable parenting on the environmental behaviour of children aged 0 to 18 years. Through online databases, sources on sustainable parenting, parental influence, and children's environmental behaviour were consulted and analyzed. It has been found that parents can indeed have a positive influence on the environmental behaviour of their child. Sustainable parenting can be transferred to children by communicating about the environment together, through environmental education, by transferring sustainable norms, values, and attitudes, and by setting a good example regarding pro-environmental behaviour. When there is great well-being within the family and parents have a close relationship with their child, this can contribute to the success of sustainable parenting. Parental nature experiences from childhood can also help improve the success of sustainable parenting. Other factors influencing a child's environmental behaviour include the age at which the child is raised sustainably and the gender of both the parents and the child. Future longitudinal research will need to determine the influence of sustainable parenting on the final environmental behaviour of the child.

Keywords: sustainable parenting, parental influence, environmental behaviour, environmental communication, environmental education

Samenvatting

Om de gevolgen van klimaatverandering te beperken, is het belangrijk dat mensen meer milieuvriendelijk gedrag gaan vertonen. Het is het beste als kinderen op jonge leeftijd al leren om voor het milieu te zorgen, zodat ze later ook milieuvriendelijke gewoonten hebben. Naar verwachting kunnen ouders op verschillende manieren een belangrijke bijdrage leveren aan het milieugedrag van hun kind. Het doel van dit onderzoek is om erachter te komen wat de invloed van een duurzame opvoeding door ouders is op het milieugedrag van kinderen in de leeftijd van 0 tot 18 jaar. Via online databases zijn bronnen over onder andere duurzaam opvoeden, de invloed van ouders, en het milieugedrag van kinderen geraadpleegd en geanalyseerd. Uit de verzamelde informatie is gebleken dat ouders inderdaad een positieve invloed kunnen hebben op het milieugedrag van kinderen. Een duurzame opvoeding kan aan kinderen worden overgedragen door met hen te communiceren over het milieu, door middel van milieueducatie, door milieuvriendelijke normen, waarden en attitudes over te dragen op het kind en door het goede voorbeeld te geven met betrekking tot pro-milieugedrag. Wanneer er sprake is van veel welvaart binnen het gezin en ouders en kinderen een hechte relatie hebben met elkaar, kan dit helpen om een duurzame opvoeding beter te laten slagen. Ouderlijke natuurervaringen uit de kindertijd kunnen ook bijdragen aan het succes van een duurzame opvoeding. Uit het onderzoek komt naar voren dat er nog andere factoren van invloed zijn op het milieugedrag van het kind, waaronder de leeftijd waarop het kind duurzaam wordt opgevoed, alsmede het geslacht van zowel de ouders als dat van het kind. Toekomstig longitudinaal onderzoek zal moeten uitwijzen wat de invloed van een duurzame opvoeding is op het uiteindelijke milieugedrag van het kind.

Trefwoorden: duurzame opvoeding, ouderlijke invloed, milieugedrag, milieucommunicatie, milieueducatie

Introductie

Sinds het einde van de 19e eeuw is de temperatuur op aarde met 1,1 graad gestegen. Dit is de snelste temperatuurstijging van de afgelopen 2000 jaar. Volgens het IPCC wordt deze opwarming veroorzaakt door de mens (KNMI, 2023). Dit heeft te maken met het broeikaseffect. Om de aarde zit een laag, de atmosfeer, die bestaat uit verschillende gassen en ervoor zorgt dat de aarde op de juiste temperatuur blijft (KNMI, z.d.). Dit noemen we het broeikaseffect. Sinds de industriële revolutie worden er steeds meer broeikasgassen uitgestoten door de mens, onder andere door de verbranding van fossiele brandstoffen en het kappen van bossen (Milieu Centraal, z.d.). Door dit menselijk handelen, neemt de hoeveelheid broeikasgassen in de atmosfeer toe, waardoor het broeikaseffect wordt versterkt en de temperatuur op aarde stijgt (KNMI, z.d.). De gevolgen van klimaatverandering zijn zeer groot. Niet alleen veranderen de leefgebieden van flora en fauna, ook zal er steeds vaker sprake zijn van extreem weer. Bovendien heeft klimaatverandering negatieve effecten op de volksgezondheid, zoals de toename van luchtvervuiling (Rijksoverheid, z.d.). Omdat de mens het grootste deel van de opwarming veroorzaakt, is het belangrijk om het probleem bij de kern aan te pakken en als mens in actie te komen om de negatieve gevolgen van klimaatverandering te beperken.

Veel mensen zijn al bezig om milieuvriendelijk, oftewel duurzaam, te leven. Zo eten ze bijvoorbeeld minder of geen vlees (NOS, 2024). De meest genoemde reden die mensen geven voor het beperkt eten van vlees is de zorg om het klimaat (CBS, 2024). Het houden van vee draagt namelijk bij aan de klimaatverandering, doordat hierbij veel sterke broeikasgassen vrijkomen die terecht komen in de atmosfeer (Milieu Centraal, z.d.). Wanneer mensen minder of geen vlees meer eten, hoeft er minder vee gehouden te worden en komen er dus minder gassen vrij die bijdragen aan het broeikaseffect. Het eten van minder of geen vlees valt onder pro-milieuedrag: het gedrag is bevorderlijk voor het milieu of draagt bij aan het behoud en de bescherming ervan (Lee & Khan, 2020). Het is belangrijk dat kinderen op jonge leeftijd al leren om voor het milieu te zorgen, zodat ze later ook milieuvriendelijke gewoonten hebben en dus pro-milieuedrag vertonen. Een duurzame opvoeding vanuit de ouders kan hierbij helpen (Masykuroh et al., 2022).

Ouders worden namelijk beschouwd als één van de belangrijkste invloeden op de socialisatie van hun kinderen, omdat zij de grootste rol spelen bij hun opvoeding. Socialisatieprocessen zijn interactief, wat inhoudt dat kinderen actief betrokken zijn en ook invloed uitoefenen op de normen, waarden en gedragingen die zij overnemen van ouders en andere socialisatieagenten (Verachtert, 2022). Ouders spelen hierdoor ook een belangrijke rol

bij het overdragen van milieubewustzijn aan hun kinderen. Studies tonen aan dat ouders hun zorgen over het milieu doorgeven aan hun kinderen, waardoor kinderen zich meer bewust worden van milieukwesties (Hosany, 2022). Een duurzame opvoeding vanuit ouders kan hierdoor een cruciale rol spelen in het bevorderen van milieubewustzijn en milieuge drag van kinderen. Onder duurzaam opvoeden verstaan we dat ouders hun kinderen bewust maken van de invloed van hun leefstijl op de aarde, waarbij ze hen leren over de wereld, de natuur en wat wij als mens nodig hebben, en hen bewust maken van de keuzes van ouders omtrent het milieu door het goede voorbeeld te geven, zodat kinderen zich bewust worden van klimaatproblemen (NJI, z.d.). Milieuge drag verwijst naar alle acties, gewoonten en attitudes die individuen vertonen en die de kwaliteit van het milieu beïnvloeden (Steg et al., 2014). Dit kan zowel een positieve als een negatieve invloed zijn, wat de term onderscheidt van pro-milieuge drag.

Door middel van een literatuurstudie probeer ik erachter te komen wat de invloed is van een duurzame opvoeding op het milieuge drag van kinderen in de leeftijd van 0 tot 18 jaar. Door dit te onderzoeken, hoop ik inzicht te krijgen in effectieve manieren om duurzaamheid onder jongeren te bevorderen op individueel niveau en op de lange termijn. Met dit onderzoek wordt het wetenschappelijke begrip van hoe opvoeding invloed heeft op de ontwikkeling van duurzame overtuigingen en gedragingen vergroot, wat kan leiden tot effectieve interventies op het gebied van duurzaam opvoeden en milieueducatie. Het uiteindelijke doel is om jongeren aan te moedigen pro-milieuge drag te vertonen en zo bij te dragen aan de strijd tegen klimaatverandering.

Bij een duurzame opvoeding maken ouders hun kinderen bewust van de invloed van hun leefstijl op de aarde. Dit bewustmakingsproces kan op verschillende manieren plaatsvinden. Zo kunnen ouders door middel van communicatie een duurzame levensstijl overbrengen op hun kind. Volgens het normactiveringsmodel, dat milieuvriendelijk gedrag verklaart (Schwartz, 1977), is het van belang om te kijken naar de normen en waarden die zowel de kinderen als hun ouders hebben met betrekking tot milieuge drag. Onderzoek heeft namelijk aangetoond dat de persoonlijke normen en de verwachtingen die ouders hebben van hun kinderen, een significante invloed hebben op het gedrag van kinderen met betrekking tot het milieu (Matthies et al., 2012). Dit zou betekenen dat alleen de verwachtingen die ouders hebben al van invloed kunnen zijn op het daadwerkelijke milieuge drag van het kind. Daarnaast kunnen ouders hun kinderen milieubewust maken door zelf pro-milieuge drag te vertonen (Masykuroh et al., 2022).

Om de impact van een duurzame opvoeding op het milieuge drag van kinderen te

onderzoeken, zal dit literatuuronderzoek zich richten op bovenstaande aspecten die gericht zijn op het vergroten van milieubewustzijn bij kinderen. Het doel is om antwoorden te vinden op de volgende vragen: Wat is het effect van ouderlijke communicatie over het milieu op het milieugedrag van kinderen? En: Wat is het effect van het milieugedrag van ouders op dat van hun kinderen?

Dit onderzoek zal worden uitgevoerd door middel van een literatuurstudie, waarvoor allereerst voldoende artikelen over het onderwerp zijn verzameld. Deze wetenschappelijke artikelen gaan over onderwerpen als duurzaamheid, milieugedrag en -bewustzijn, ouderlijke invloed, socialisatie, en normen, waarden en attitudes met betrekking tot het milieu en zijn gevonden op websites als SmartCat, Google Scholar en LibGuides. Om aan geschikte informatie te komen, is onder andere gezocht op het volgende: “*Sustainable OR green parenting*”, “*Parental influence OR parental participation OR intergenerational influence on sustainable behaviour*” en “*Pro-environmental behaviour children*”. De artikelen die uiteindelijk werden opgenomen in dit literatuuronderzoek voldeden aan de volgende criteria: de juiste leeftijdsgroep (kinderen van 0 tot 18 jaar), de duurzaamheid wordt bewust aangeleerd, de ouders zijn de opvoeders en het artikel is gepubliceerd in een wetenschappelijk tijdschrift. Naast wetenschappelijke artikelen is er gebruik gemaakt van websites die informatie verschaffen over duurzaamheid en klimaatverandering.

Rol van ouderlijke communicatie

Ouders spelen een cruciale rol bij het overdragen van milieubewustzijn aan hun kinderen (Hosany et al., 2022). Ze kunnen hun normen, waarden, bewustzijn, houdingen, bezorgdheid en kennis met betrekking tot het milieu overdragen aan hun kinderen door middel van de communicatie en het gedrag richting het kind (Hosany et al., 2022).

In deze literatuurstudie spreken we van ouderlijke communicatie in de breedste zin van het woord. Dit omvat zowel de directe uitwisseling van woorden en informatie tussen ouders en kinderen, als het overbrengen van normen, waarden en attitudes van ouders op kinderen. Deze aspecten van communicatie kunnen dus zowel expliciet (door middel van gesprekken en uitleg over het milieu) als impliciet (door middel van de houdingen en verwachtingen die ouders hebben ten opzichte van het milieu) worden overgebracht. Met de focus op ouderlijke communicatie zien we dat de overdracht van milieubewustzijn van ouders op kinderen onder andere verloopt via gezinscommunicatie, milieueducatie en socialisatie en intergenerationele overdracht. Deze drie vormen worden besproken.

Gezinscommunicatie

Gezinscommunicatie is van groot belang voor de mate waarin ouders en kinderen

overeenstemmen over hun attitudes en gedrag met betrekking tot duurzaamheid (Verachtert, 2022). Onderzoek wijst uit dat in gezinnen waar vaak over politiek wordt gesproken, ouders en kinderen meer overeenstemming hebben over duurzame ideeën (Verachtert, 2022). Het bespreken van politieke gebeurtenissen leert kinderen dat er aandacht besteed moet worden aan politieke en sociale kwesties, zoals duurzaamheid en wordt daardoor ook wel gezien als een indirecte overdracht van milieubewustzijn (Meeusen, 2014). Meeusen (2014) toonde aan dat frequente communicatie en deelname aan discussies met familieleden over het milieu, het milieubewustzijn onder mensen verhoogde. Discussiëren zorgt er in het algemeen namelijk voor dat de overdracht van politieke interesses wordt bevorderd. Valdez et al. (2017) gingen nog een stapje verder en concludeerden na onderzoek zelfs dat discussies met familie het pro-milieugedrag onder adolescenten kon voorspellen. Vaker discussiëren kan de relevantie van beschrijvende normen die al zijn vastgesteld door familie en vrienden vergroten (Valdez et al., 2017). Met betrekking tot milieubewustzijn bevestigen verschillende onderzoeken dat kinderen die thuis vaak over het milieu praten, hogere niveaus van milieubewustzijn hebben (Meeusen, 2014).

Ding et al. (2024) hebben aangetoond dat welvarende mensen eerder geneigd zijn om milieuvriendelijk te handelen, waarbij het gezinswelzijn ook invloed heeft op het milieuvriendelijke gedrag van de gezinsleden. Ouder-kind interacties bevorderen niet alleen de onderlinge relatie, maar ook het individuele welzijn (Ding et al., 2024). Door veel te praten over milieukwesties en door samen deel te nemen aan milieuvriendelijke activiteiten (zoals het scheiden van afval), kunnen ouders het welzijn en daarmee het milieuvriendelijke gedrag binnen het gezin stimuleren. Hoe meer milieu-interactie er is, hoe groter het welzijnsgevoel binnen het gezin is en hoe sterker de verbondenheid met de natuur. Het feit dat het kind betrokken is bij milieukwesties kan er ook voor zorgen dat de affiniteit van kinderen met de natuur en hun natuurverbondenheid vergroot wordt, wat een belangrijke voorspeller is van pro-milieugedrag (Ding et al., 2024). De interactie tussen ouders en kinderen kan het milieuvriendelijke gedrag binnen het gezin ook bevorderen, puur door het feit dat erover gepraat wordt (Ding et al., 2024).

Het proces van ouder-kind interactie is bi-directioneel, dat wil zeggen dat zowel het pro-milieu-gedrag van de ouders als dat van het kind kan worden beïnvloed door deze interacties. (Ding et al., 2024).

Milieueducatie

Veel onderzoeken wekken de suggestie dat pro-milieugedrag wordt beïnvloed door milieueducatie (Herdiansyah et al., 2021). Onder milieueducatie verstaan we alle

leeractiviteiten die gerelateerd zijn aan natuur, milieu en duurzaamheid. Het doel van milieueducatie is om de kennis van mensen op deze gebieden te vergroten, wat leidt tot meer bewustzijn en duurzaam handelen (Herdiansyah et al., 2021).

Milieueducatieprogramma's op scholen blijken geen significante invloed te hebben op het milieugegedrag van kinderen (Stern et al., 2015). Ervaring in de natuur en milieubewustzijn blijken daarentegen een grotere impact te hebben (Chankrajang & Muttarak, 2017). Het bevorderen van pro-milieugegedrag vereist niet alleen formeel onderwijs wat op scholen wordt gegeven, maar ook informeel onderwijs; dat wat wordt geleerd door de familie en de samenleving waarin iemand leeft (Chankrajang & Muttarak, 2017). Milieueducatie in de samenleving kan de bewustwording en het begrip over milieubeheer versterken (Herdiansyah et al., 2021). Dit kan worden gedaan door verschillende educatieve, milieuvriendelijke activiteiten uit te voeren. Zo kunnen ouders bijvoorbeeld samen met hun kind producten recyclen (Herdiansyah et al., 2021).

Hoewel milieueducatie de kennis en attitudes van kinderen kan veranderen (Kahn & Lourenco, 2022), blijft de relatie tussen milieukennis en milieugegedrag bij jonge kinderen zwak (Roczen et al., 2014). Dit komt doordat de kennis en het begrip van jonge kinderen over het milieu nog niet groot genoeg is, en ze daarom niet op de hoogte zijn van actuele milieuproblemen. Kinderen tussen de 6 en 8 jaar vertonen eerst namelijk nog een antropocentrisch begrip. Zij geloven dat mensen de belangrijkste wezens op aarde zijn en dat de natuur aan hun behoeften moet voldoen. Dit begrip kan leiden tot gedrag dat niet pro-milieu is. Hartley et al. (2015) merkten op dat kinderen tussen de 8 en 13 jaar zich wel bewust zijn van het probleem van de impact van afval en van de maatregelen die er zijn om milieuproblemen aan te pakken, maar dat dit slechts basiskennis is. De milieukennis van kinderen moet dus eerst worden vergroot aan de hand van milieueducatie, voordat kinderen daadwerkelijk kunnen overgaan tot pro-milieugegedrag (Roczen et al., 2014). Door als ouder een duurzame opvoeding te hanteren, kan dit doel worden bereikt. Ouders spelen namelijk een cruciale rol bij het overbrengen van milieukennis op kinderen (Chankrajang & Muttarak, 2017). Ze kunnen op een educatieve manier de milieukennis van het kind vergroten en daarmee het milieubewustzijn en pro-milieugegedrag bevorderen.

Socialisatie en intergenerationele overdracht

De socialisatie van kinderen wordt over het algemeen toegeschreven aan de personen die de meeste invloed op ze hebben, zoals ouders (Verachtert, 2022). Socialisatie is het proces waarbij een persoon zowel bewust als onbewust de normen, waarden en andere culturele kenmerken van zijn of haar groep overneemt (Chadd, z.d.). Ouders socialiseren

kinderen om hen te conformeren aan familie- en maatschappelijke normen. Hierbij is er sprake van zowel expliciete als impliciete communicatie. Naast socialisatie van ouders op kinderen is er sprake van omgekeerde socialisatie: kinderen hebben ook invloed op de attitudes en uiteindelijke gedragingen van ouders en andere volwassenen in hun omgeving, met name op het gebied van duurzaamheid en milieubewustzijn (Hosany et al., 2022). Socialisatieprocessen zijn hierdoor interactief (Verachtert, 2022). Alleen al het feit dat iemand een kind krijgt, kan ervoor zorgen dat ouders duurzamer gaan leven (McCarthy Auriffeille & Fleming, 2022). Ouders voelen namelijk een sterke verantwoordelijkheid voor hun kind op het moment dat het geboren wordt. Echter, er is hierbij sprake van een indirect effect op de duurzame opvoeding en het uiteindelijke milieugedrag van het kind, aangezien het duurzame gedrag van ouders enkel wordt versterkt door het krijgen van een kind.

Ouders die graag milieuvriendelijk willen leven, zullen hun best doen om de normen en waarden die zij hebben ook over te dragen op hun kind, bijvoorbeeld door middel van een duurzame opvoeding. Wellicht hebben de ouders de normen en waarden zelf ook overgenomen van hun eigen ouders, vanwege hun opvoeding. Het proces waarbij normen, waarden, attitudes en kennis worden doorgegeven van de ene generatie op de andere binnen families wordt ook wel intergenerationele overdracht genoemd (Hosany et al., 2022).

Rol van ouderlijke normen, waarden en attitudes

Normen, waarden en attitudes spelen een dubbele rol in deze literatuurstudie. Enerzijds kunnen ouders deze aspecten expliciet overbrengen aan hun kinderen via verbale communicatie, door te vertellen wat zij belangrijk vinden en waarom. Dit sluit aan op de rol van ouderlijke communicatie. Anderzijds worden deze aspecten ook uitgedrukt door de houdingen en verwachtingen van ouders met betrekking tot het milieu, die vervolgens door kinderen worden waargenomen en geïnternaliseerd. Dit benadrukt dan weer de rol van ouderlijk gedrag. Vanwege de complexiteit van het overbrengen van deze aspecten waarbij zowel communicatie als gedrag een rol spelen, is ervoor gekozen dit specifieke aspect apart te behandelen.

Normen

Het normactiveringsmodel van Schwartz (1977) is een belangrijk model dat altruïstisch en pro-milieugedrag verklaart. Volgens dit model komen altruïstische en pro-milieugedragingen voort uit persoonlijke normen die de individuele, morele verplichting vertegenwoordigen om specifieke handelingen uit te voeren of juist te vermijden en stelt dat om iemand tot actie aan te zetten, ze hun persoonlijke normen moeten activeren en zich bewust moeten worden van een probleem, evenals de noodzaak om er iets aan te doen (Steg

& de Groot, 2010). Verder moet de persoon in kwestie ervan overtuigd zijn dat zijn of haar gedrag daadwerkelijk bijdraagt aan de oplossing van het probleem (Schwartz, 1977). Om de persoonlijke normen van kinderen met betrekking tot milieubewustzijn te activeren, moeten ouders dus informatie verstrekken over het milieuprobleem én waarom de individuele bijdrage van hun kind hiervoor relevant zijn (Matthies et al., 2012).

Er bestaan verschillende soorten normen. Descriptieve normen beschrijven hoe mensen zich daadwerkelijk gedragen (Matthies et al., 2012), terwijl injunctieve normen aangeven wat als sociaal acceptabel of wenselijk wordt beschouwd, zoals regels en wetten (Matthies et al., 2012). Subjectieve normen daarentegen bepalen welk gedrag als acceptabel of gewenst wordt beschouwd op basis van hoe een individu de verwachtingen van anderen ervaart (Matthies et al., 2012). Matthies et al. (2012) deden onderzoek naar recycling en hergebruik en vonden dat zowel descriptieve normen (het gedrag van ouders) als injunctieve normen (regels van ouders) geassocieerd zijn met positief recyclinggedrag van de kinderen, doordat hun subjectieve normen geactiveerd werden. De kinderen in dit onderzoek gingen er dus vanuit dat ze moesten recyclen, omdat ze verwachtten dat dat volgens hun ouders het juiste was. Kinderen zijn bij hun ouders dus het meest beïnvloedbaar door de subjectieve normen (Matthies et al., 2012). Ze willen graag voldoen aan hetgeen dat zij verwachten dat volgens hun ouders goed is. Wanneer kinderen duurzaam worden opgevoed, kan het dus ook zijn dat alleen dit feit al hun pro-milieugedrag bepaalt, omdat ze verwachten dat pro-milieugedrag volgens hun ouders goed is.

Waarden

Naast normen dragen ouders ook waarden over op hun kind. Waarden zijn overtuigingen en principes die individuen of groepen als belangrijk beschouwen (Chadd, z.d.). Biosferische waarden zeggen iets over het belang dat mensen hechten aan natuur en milieu (Langley et al., 2020) en zijn sterk gerelateerd aan klimaatvriendelijk gedrag (De Groot & Steg, 2008). Wanneer de biosferische waarden hoog zijn, vinden mensen het belangrijk om zorg te dragen voor de natuur en de omgeving. Hoe sterker de biosferische waarden bij iemand zijn, hoe meer klimaatvriendelijk gedrag deze persoon zal vertonen (Langley et al., 2020).

Hechte familierelaties vergemakkelijken de overdracht van milieuwaarden van ouders naar kinderen, wat van invloed is op de milieuattitude en het milieugedrag van het kind (Jančius & Gavenauskas, 2022). Ouders die hun kinderen betrekken bij beslissingen over familie zaken en hen waarden meegeven die gericht zijn op het 'zijn' in plaats van 'hebben', (dus ervaringen in plaats van materiële bezittingen) dragen bij aan een positieve gezins sfeer

en stimuleren milieuvriendelijk gedrag bij jongeren (Jančius & Gavenauskas, 2022).

Een positieve ouder-kind relatie is cruciaal voor effectieve socialisatie van kinderen binnen een gezin. Het bevordert bij adolescenten de ontwikkeling van pro-milieuwaarden die vergelijkbaar zijn met die van hun ouders (Gong et al., 2022) en stimuleert gezinsleden om meer te praten over hun waarden (Roest et al., 2009). Dit kan adolescenten helpen om de waarden van hun ouders beter te begrijpen en er ook naar te handelen (Döring et al., 2017; Gong et al., 2022). Wanneer gezinnen veel verbondenheid met elkaar voelen op emotioneel vlak is er vaak ook sprake van een grotere ontvankelijkheid van de waarden van een ander. Adolescenten die een hechte relatie hebben met hun ouders zullen hierdoor eerder openstaan om hun waarden te respecteren en omarmen (Roest et al., 2009). Of dit ook voor jongere kinderen geldt, komt in de onderzoeken niet naar voren. Wel blijkt geslacht een rol te spelen in de socialisatie van kinderen.

Meisjes scoren over het algemeen hoger op milieubewustzijn en pro-milieugedrag dan jongens (Collado et al., 2017). Een van de belangrijkste redenen hiervoor is dat het socialisatieproces van beide geslachten anders werkt (Collado et al., 2017). Volgens een onderzoek van Chawla (2009) speelt de cultuur waarin iemand opgroeit een rol in hoe die persoon zich verhoudt tot de natuurlijke wereld. In westerse culturen worden meisjes vaak opgevoed met de nadruk op het in overweging nemen van de behoeften van anderen, het bevorderen van samenwerking, altruïsme en compassie, meer dan jongens. (Dietz et al., 2002). Dit suggereert dat vrouwen mogelijk worden opgevoed om meer altruïstische waarden en ondersteunend gedrag te vertonen ten opzichte van anderen, inclusief voor de natuur en natuurlijke elementen (Collado et al., 2017). Vrouwen vertonen vaak een grotere aangeboren empathie naar de natuur dan mannen, wat positief samenhangt met pro-milieugedrag (Tam, 2013; Collado et al., 2017).

Attitudes

De houding en denkwijze van iemand ten opzichte van een bepaald onderwerp noemen we ook wel de attitude (Encyclo, z.d.). Het feit dat iemand een bepaalde attitude heeft, wil nog niet zeggen dat de persoon zich hier ook naar gedraagt; hiervoor is toewijding aan de attitude nodig. Wanneer ouders zich sterk toewijden aan een attitude wordt de zichtbaarheid van deze attitude voor kinderen versterkt. Dit vergroot de kans dat kinderen zich identificeren met de houding en het gedrag van hun ouders, waardoor ze hen gaan kopiëren (Jennings et al., 2009). Onderzoek toont aan dat de pro-milieuattitudes van kinderen positief samenhangen met hun pro-milieugedrag (Collado et al., 2017). Ouders kunnen dus bijdragen aan de ontwikkeling van pro-milieuattitudes bij hun kind (en daardoor ook aan hun

pro-milieuge drag) door zelf een zichtbare voorbeeldfunctie aan te nemen (Verachtert, 2022).

In een onderzoek van Collado et al. (2017) kwam echter wel naar voren dat de relatie tussen de milieuattitudes en het milieuge drag van kinderen sterker was voor oudere kinderen dan voor jongere. Jongeren tussen de 10 en 15 jaar zitten in een periode die we de vroege adolescentie noemen. Ze beginnen in deze periode de sociale normen en verwachtingen van anderen te internaliseren om hiermee hun eigen overtuigingen te vormen (Gong et al., 2021). Volgens het onderzoek van Collado et al. lijkt de impact van de attitudes van kinderen op hun gedrag ook sterker te worden naarmate ze ouder worden. Dit suggereert dat oudere kinderen beter in staat zijn om hun attitudes om te zetten in concrete acties (Collado et al., 2017).

Rol van ouderlijk gedrag

Kinderen leren voornamelijk door het observeren en imiteren van andere mensen, zo blijkt uit Bandura's sociale leertheorie (Verachtert, 2022). Volgens Bandura (1997) dienen ouders als voorbeeld voor hun kinderen omdat zij meer ervaring hebben met milieuge drag. Uit de sociale leertheorie blijkt eveneens dat kinderen naast het gedrag van hun ouders, ook het gedrag van leeftijdsgenoten kopiëren, aangezien ze het meest geneigd zijn het gedrag van mensen die ze als vergelijkbaar beschouwen te imiteren. Leeftijdsgenoten kunnen elkaar aansporen om zich bezig te houden met bepaalde milieuvriendelijke activiteiten of gedragingen (Chawla, 2009), sociale druk uitoefenen op elkaar, of ze kunnen gemeenschappelijke interesses en activiteiten delen waardoor ze samen een identiteit ontwikkelen die gericht is op milieubewustzijn (Collado et al., 2017). Naarmate kinderen ouder worden, breidt hun sociale referentiegroep zich vaak uit van het gezin naar andere sociale invloeden (Collado et al., 2017). Bij deze overgang worden leeftijdsgenoten invloedrijker in de attitudes en gedragingen van kinderen in de adolescentie, vergeleken met de kindertijd (Collado et al., 2017). Dit betekent dat het milieuge drag bij jongere kinderen sterker beïnvloed wordt door het milieuge drag van de ouders. Voor oudere kinderen is de invloed van het milieuge drag van hun vrienden sterker (Collado et al., 2017).

Aangezien kinderen het grootste deel van hun tijd met hun ouders doorbrengen, worden ouders wel gezien als de eerste leraren van kinderen (Masykuroh et al., 2022). De descriptieve normen van ouders, oftewel het zichtbare gedrag, zijn dan ook het sterkst van invloed op de milieuge dragingen van een kind (Hosany et al., 2022). Dit sluit ook aan bij de bevindingen uit het onderzoek van Talebi (2020) waarin het belang van de zichtbaarheid van milieuge drag bij het vormgeven van het milieuge drag van kinderen wordt benadrukt. Kinderen worden meer beïnvloed door wat ze gemakkelijk kunnen waarnemen (descriptieve

normen), dan door wat anderen denken of voelen (subjectieve normen) (Collado et al., 2017). Ouders nemen dus een voorbeeldrol aan voor hun kinderen door het uiten van hun eigen gedrag in nabijheid van het kind. Bovendien geven volwassenen vaak ook de motieven achter hun gedragingen aan, waardoor ze de aandacht van hun kinderen vestigen op bepaalde, gewenste acties (Collado et al., 2017).

Net als bij de communicatie kan de ouder-kind relatie van invloed zijn op de gedragingen van het kind. Een positieve ouder-kind relatie vergroot de identificatie en bewondering van kinderen voor hun ouders, wat resulteert in een sterkere motivatie en bereidheid om ouders na te bootsen (Gong et al., 2022). Kinderen die een hechte band hebben met ouders die pro-milieugedrag vertonen, zullen dit gedrag dus sneller overnemen. Wanneer er geen sprake is van een hechte ouder-kind relatie, zijn kinderen minder geneigd het gedrag van de ouders na te doen (Gong et al., 2022). Een interessant gegeven is dat uit onderzoek blijkt dat het geslacht van de ouder kan uitmaken voor het overbrengen van pro-milieugedrag. Moeders besteden vaak meer tijd dan vaders aan het vergezellen van hun kinderen, waardoor het milieugedrag van moeders waarschijnlijker is om door kinderen te worden opgemerkt en gekopieerd dan dat van vaders (Collado et al., 2017). Om erachter te komen of deze aanname inderdaad juist is, zou het interessant zijn om te onderzoeken hoe dit is voor gezinnen waarin de vader meer thuis is, of hoe dit werkt bij gezinnen die enkel door één vader, of juist door twee vaders worden opgevoed. Hiermee kan duidelijker worden wat de rol van het ouderlijk geslacht is bij het overbrengen van een duurzame opvoeding op het kind.

Uit een onderzoek van Wu et al. (2023) naar de natuurverbondenheid van Chinese ouders bleek dat ouderlijke natuurervaringen uit de kindertijd een significant positief effect hebben op de natuurverbondenheid van kinderen. Natuurverbondenheid is op zijn beurt weer een belangrijke voorspeller van pro-milieugedrag (Ding et al., 2024). Het onderzoek van Wu suggereert dus dat hoe meer natuurervaringen ouders hebben gehad in hun kindertijd, hoe hoger de natuurverbondenheid van hun kinderen is en hoe groter de kans is dat kinderen hierdoor meer pro-milieugedrag laten zien (Wu et al., 2023).

Conclusie

Het doel van het onderzoek was erachter komen wat de invloed van een duurzame opvoeding door ouders op het milieugedrag van kinderen in de leeftijd van 0 tot 18 jaar is. Uit de literatuurstudie bleek dat zowel communicatie als het gedrag van ouders van invloed is op het milieugedrag van het kind. Bovendien worden de normen, waarden en attitudes van ouders overgedragen op hun kinderen, wat een significante invloed kan hebben op hun

milieugedrag. Wanneer ouders hun kind duurzaam willen opvoeden, zullen ze deze aspecten dus naar voren moeten laten komen in de opvoeding.

Gezinscommunicatie speelt een essentiële rol bij het vormen van het milieugedrag van kinderen (Verachtert, 2022). Deze communicatie omvat zowel expliciete gesprekken over milieukwesties als impliciete signalen, zoals de houdingen en verwachtingen van ouders ten opzichte van het milieu. Actieve betrokkenheid van ouders bij politieke en milieugerelateerde onderwerpen vergroot de overeenstemming tussen ouder en kind in duurzame ideeën (Verachtert, 2022). Gesprekken als deze leren kinderen niet alleen over specifieke milieukwesties, maar vergroten ook het algemene bewustzijn van politieke en sociale kwesties (Meeusen, 2014). Bovendien kan milieueducatie door ouders het milieugedrag van hun kinderen positief beïnvloeden, aangezien informeel onderwijs een grote impact heeft op pro-milieugedrag (Chankrajang & Muttarak, 2017). De mate van ouder-kind interactie en gezamenlijke deelname aan milieuvriendelijke activiteiten dragen eveneens bij aan het bevorderen van pro-milieugedrag bij kinderen (Herdiansyah et al., 2021).

Zoals aangegeven, wordt een duurzame opvoeding ook doorgegeven aan kinderen door non-verbale communicatie. Dit gebeurt via het overdragen van normen, waarden en attitudes met betrekking tot milieugedrag, en via het zichtbare gedrag van ouders. Ouders die pro-milieugedrag vertonen, activeren de persoonlijke normen van hun kinderen door als voorbeeld te dienen en hen bewust te maken van de noodzaak van milieubehoud (Matthies et al., 2012). Het aanpassen van het eigen gedrag van ouders is dus essentieel om gewenste normen over te brengen van op het kind. Daarnaast kunnen ouders door het overdragen van biosferische waarden het pro-milieugedrag bij hun kinderen stimuleren (Langley et al., 2020). Een hechte ouder-kind relatie vergemakkelijkt dit proces, omdat ouders die hun kinderen betrekken bij familie zaken en waarden van ervaring boven materiële bezittingen benadrukken, een positieve sfeer creëren waarin milieubewust gedrag wordt gestimuleerd (Jančius & Gavenauskas, 2022). De kwaliteit van de ouder-kind relatie is van groot belang bij het overdragen van pro-milieuwaarden en -attitudes, aangezien kinderen geneigd zijn het gedrag van mensen die ze als vergelijkbaar beschouwen te imiteren (Bandura, 1997). Wanneer een kind een hechte band heeft met zijn of haar ouders is er een nog sterkere identificatie met het milieugedrag dat zij vertonen, wat leidt tot een grotere bereidheid om dit milieugedrag te imiteren. Ook blijkt dat het milieugedrag dat ouders vroeger zelf vertoonden een positief effect heeft op de natuurverbondenheid van hun kinderen, wat op zijn beurt weer een voorspeller is van pro-milieugedrag (Wu et al., 2023).

Tot slot zijn er nog een aantal overige factoren die van invloed kunnen zijn op het vertonen van milieuge drag van het kind. De leeftijd waarop het kind een duurzame opvoeding meekrijgt is daar één van. Onderzoek toont aan dat adolescenten beter in staat zijn om milieukwesties te begrijpen vanwege hun grotere kennis op dit gebied. Ook zijn oudere kinderen beter in staat om hun attitudes om te zetten in daadwerkelijke acties (Collado et al., 2017). Deze bevindingen roepen de vraag op of kinderen milieuge drag vertonen omdat zij dit vanuit de opvoeding meekrijgen, of omdat zij zich op deze leeftijd vanwege het betere begrip simpelweg zelf zijn gaan verdiepen in dit onderwerp, en daardoor milieuvriendelijk willen handelen. Hoewel ouders een belangrijke rol spelen, neemt de invloed van leeftijdsgenoten ook toe naarmate kinderen ouder worden, waarbij de sociale referentiegroep verschuift van het gezin naar vrienden. Dit benadrukt het belang van zowel ouderlijk gedrag als de sociale omgeving bij het vormgeven van het milieuge drag van kinderen. Ouders leggen een basis voor milieubewust gedrag dat later kan worden beïnvloed door leeftijdsgenoten.

In alle gebruikte bronnen is alleen gekeken naar de opvoeding van ouders die een zogeheten traditioneel gezin vormen, waarbij een man en een vrouw samen een kind opvoeden. Er is echter geen onderzoek gedaan naar een duurzame opvoeding in andere gezinsstructuren, zoals eenoudergezinnen of gezinnen met twee ouders van hetzelfde geslacht. Toekomstig onderzoek zou moeten onderzoeken of en hoe verschillende gezinsstructuren van invloed zijn op de manier waarop duurzaamheid aan kinderen wordt overgebracht. Daarnaast is het ook relevant om het geslacht van het kind mee te nemen in vervolgonderzoek, gezien de verschillen in socialisatieprocessen tussen jongens en meisjes.

Aangezien dit onderzoek voornamelijk gebruik heeft gemaakt van bronnen die de relatie tussen het milieuge drag van ouders en het milieuge drag van kinderen op datzelfde moment hebben onderzocht, kan er geen uitspraak worden gedaan over het milieuge drag van kinderen op langere termijn, bijvoorbeeld als zij zelf volwassen zijn. Onderzoek dat zich richt op langere termijn effecten zou waardevol zijn om te begrijpen hoe duurzame opvoeding zich vertaalt naar latere leeftijd en of deze effecten blijvend zijn gedurende het leven van het individu. Daarnaast gaven de gebruikte bronnen niet direct informatie over het effect van een duurzame opvoeding, maar meer over aspecten die daarbij komen kijken. Door nog meer bronnen te gebruiken die zich ook specifiek richten op de verschillende facetten van de opvoeding, kan er grondiger worden gekeken naar de vraag wat de specifieke invloed van een duurzame opvoeding is op het milieuge drag van het kind.

Al met al kun je op basis van deze literatuurstudie concluderen dat een duurzame opvoeding vanuit ouders van invloed kan zijn op het milieuge drag van kinderen in de leeftijd

van 0 tot 18 jaar. Ouders kunnen dit milieugedrag positief laten uitpakken door regelmatig gesprekken te voeren en te discussiëren over politiek en milieukwesties en door milieueducatie te bieden en gezamenlijke milieuvriendelijke activiteiten te ondernemen. Ook is het belangrijk dat ouders hun eigen normen, waarden en attitudes omtrent het milieu overbrengen en het goede voorbeeld aan het kind geven door zichtbare milieuvriendelijke handelingen te vertonen. Een welvarend gezinsleven en een hechte ouder-kind relatie, evenals ouderlijke natuurervaringen uit de kindertijd kunnen bijdragen aan het succes van een duurzame opvoeding.

Deze literatuurstudie heeft nieuwe inzichten opgeleverd over methoden om duurzaamheid en pro-milieugedrag bij jongeren te bevorderen. Met deze informatie kunnen er effectieve interventies op het gebied van duurzaam opvoeden en milieueducatie worden ontwikkeld, omdat nu duidelijk is geworden wat hiervoor het beste werkt. Uiteindelijk kan dit ervoor zorgen dat jongeren meer pro-milieugedrag vertonen en op deze manier hun steentje bijdragen aan de klimaatproblematiek. Verbeter de wereld, begin bij je kind.

Referenties

- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W H Freeman/Times Books/Henry Holt & Co.
- Bratt, C., Stern, P.C., Matthies, E., & Nenseth, V. (2015). Home, Car Use, and Vacation. *Environment and Behavior*, 47(4), 436–473.
<https://doi.org/10.1177/0013916514525038>
- CBS. (2024, 5 maart). *Nederlanders kiezen bij een kwart van de hoofdmaaltijden voor vegetarisch*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 28 maart 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/10/nederlanders-kiezen-bij-een-kwart-van-de-hoofdmaaltijden-voor-vegetarisch>
- Chadd. (z.d.) *Normen en waarden: wat zijn het en wat kun je ermee?* Mr. Chadd. Geraadpleegd op 4 mei 2024, van <https://www.mrchadd.nl/academy/vakken/filosofie/normen-en-waarden-wat-zijn-het-en-wat-kun-je-ermee>
- Chadd. (z.d.). *Socialisatie*. Mr. Chadd. Geraadpleegd op 4 mei 2024, van <https://www.mrchadd.nl/academy/vakken/maatschappijleer/socialisatie>
- Chankrajang, T., & Muttarak, R. (2017). Green Returns to Education: Does Schooling Contribute to Pro-Environmental Behaviours? Evidence from Thailand. *Ecological Economics*, 131, 434–448. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2016.09.015>
- Chawla, L. (2009). Growing up green: Becoming an agent of care for the natural world. *Journal of Developmental Processes*, 4(1), 6-23.
- Collado, S., Evans, G.W., & Sorrel, M.A. (2017). The role of parents and best friends in children's pro-environmentalism: Differences according to age and gender. *Journal of Environmental Psychology*, 54, 27-37. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.09.007>
- De Groot, J. I. M., & Steg, L. (2008). Value orientations to explain environmental attitudes and beliefs: How to measure egoistic, altruistic and biospheric value orientations. *Environment and Behavior*, 40(3), 330-354.
<https://doi.org/10.1177/0013916506297831>
- Dietz, T., Kalof, L., & Stern, P. C. (2002). Gender, values, and environmentalism. *Social Science Quarterly*, 83(1), 353-364. <https://doi.org/10.1111/1540-6237.00088>

- Ding, M., Liu, X., & Liu, P. (2024). Parent-child environmental interaction promotes pro-environmental behaviors through family well-being: An actor-partner interdependence mediation model. *Current Psychology*, 2024(43), 16476–16488.
<https://doi.org/10.1007/s12144-023-05495-z>
- Döring, A. K., Makarova, E., Herzog, W., & Bardi, A. (2017). Parent–child value similarity in families with young children: The predictive power of prosocial educational goals. *British Journal of Psychology*, 108(4), 737–756. <https://doi.org/10.1111/bjop.12238>
- Gong, Y., Li, J., Xie, J., Zhang, L., & Lou, Q. (2022). Will “Green” Parents Have “Green” Children? The Relationship Between Parents’ and Early Adolescents’ Green Consumption Values. *Journal of Business Ethics*, 179(2022), 369–385.
<https://doi.org/10.1007/s10551-021-04835-y>
- Grønhøj, A., & Thøgersen, J. (2012) Action speaks louder than words: The effect of personal attitudes and family norms on adolescents’ pro-environmental behaviour. *Journal of Economic Psychology*, 33(1), 292-302.
- Hartley, B.L., Thompson, R.C., & Pahl, S. (2015). Marine litter education boosts children’s understanding and self-reported actions. *Marine Pollution Bulletin*, 90(1-2), 209–217.
<https://doi.org/10.1016/j.marpolbul.2014.10.049>
- Herdiansyah, H., Brotosusilo, A., Negoro, H.A., Sari, R., & Zakianis, Z. (2021). Parental Education and Good Child Habits to Encourage Sustainable Littering Behavior. *Sustainability*, 2021(13), 1-18. <https://doi.org/10.3390/su13158645>
- Hosany, A.R.S., Hosany, S., & He, H. (2022). Children sustainable behaviour: A review and research agenda. *Journal of Business Research*, 147(2022), 236-257.
<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.04.008>
- Jančius, R., & Gavenauskas, A. (2022). The Influence of Values and Social Environment on Parents’ Environmental Attitudes: Lithuanian Case Study. *Sustainability*, 2022(14), 1-23. <https://doi.org/10.3390/su142013415>
- Jennings, M. K., Stoker, L., & Bowers, J. (2009). Politics across generations: Family transmission re-examined. *Journal of Politics*, 71(3), 782–799.
<https://doi.org/10.1017/S0022381609090719>

- Jia, F., Sorgente, A., & Yu, H. (2022). Parental Participation in the Environment: Scale Validation Across Parental Role, Income, and Region. *Frontiers in Psychology, 13*, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.788306>
- Kahn, P.H., & Lourenço, O. (2002). Water, Air, Fire, and Earth A Developmental Study in Portugal of Environmental Moral Reasoning. *Environment and Behavior, 34*(4), 405-430. DOI:10.1177/00116502034004001
- KNMI. (2023, 20 maart). *VN-klimaatpanel IPCC: Aanpak klimaatverandering en beperken gevolgen urgenter dan ooit*. Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut. Geraadpleegd op 26 maart 2024, van <https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/vn-klimaatpanel-ipcc-aanpak-klimaatverandering-en-beperken-gevolgen-urgenter-dan-ooit>
- KNMI. (z.d.). *Broeikaseffect*. Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut. Geraadpleegd op 1 mei 2024, van <https://www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/uitleg/broeikaseffect#:~:text=Het%20broeikaseffect%20houdt%20de%20aarde,Broeikasgassen%20houden%20de%20warmtestraling%20vast>.
- KNMI. (z.d.). *Dampkring*. Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut. Geraadpleegd op 1 mei 2024, van <https://www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/uitleg/dampkring>
- Langley, M. G., Bouman, T., & Steg, L. (2020). De waarden achter klimaatgedrag: Hoe persoonlijke waarden en waargenomen groepswaarden klimaatgedrag motiveren en versterken. *Mens en Maatschappij, 95*(3), 175-196. <https://doi.org/10.5117/MEM2020.3.002.GERD>
- Lee, E.Y., & Khan, A. (2020). Prevalence and Clustering Patterns of Pro-Environmental Behaviors among Canadian Households in the Era of Climate Change. *Sustainability 12*(19), 8218. <https://doi.org/10.3390/su12198218>
- Masykuroh, K., Yetti, E., & Nurani, Y. (2022). The Role of Parents in Raising Children's Environmental Awareness and Attitudes. *Educational Administration: Theory and Practice, 28*(1), 133-142. Geraadpleegd op 6 maart 2024, van <https://kuey.net/menuscript/index.php/kuey/article/view/472/209>
- Matthies, E., Selge, S., & Klöckner, C.A. (2012). The role of parental behaviour for the development of behaviour specific environmental norms – The example of recycling and re-use behaviour. *Journal of Environmental Psychology, 32*(3), 277-284. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.04.003>

- McCarthy Auriffeille, D., & Fleming, C. (2022). Parenting for environmental change. *Contexts*, 21(1), 26-31. <https://doi.org/10.1177/15365042221083007>
- Meeusen, C. (2014). The Intergenerational Transmission of Environmental Concern: The influence of parents and communication patterns within the family. *Journal of Environmental Education*, 45(2), 77-00. <https://doi.org/10.1080/00958964.2013.846290>
- Milieu Centraal. (z.d.). *Vlees*. Milieu Centraal. Geraadpleegd op 1 mei 2024, van <https://www.milieucentraal.nl/eten-en-drinken/milieubewust-eten/vlees/#:~:text=Vlees%20heeft%20zo'n%20grote,dus%20goed%20voor%20het%20klimaat.&text=In%20Nederland%20kopen%20we%20jaarlijks,veel%20als%2050%20jaar%20geleden>.
- Milieu Centraal. (z.d.). *Wat is het broeikaseffect?* Milieu Centraal. Geraadpleegd op 1 mei 2024, van <https://www.milieucentraal.nl/klimaat-en-aarde/klimaatverandering/wat-is-het-broeikaseffect/#zelf-het-broeikaseffect-beinvloeden>
- NJi. (z.d.). *Klimaatverandering: Wat kun je met je kinderen doen voor een beter klimaat?* Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd op 12 maart 2024, van <https://www.nji.nl/klimaatverandering/wat-kun-je-met-je-kinderen-doen-voor-een-beter-klimaat>
- NOS. (2024, 5 maart). *Eén vegetarische hoofdmaaltijd voor meeste mensen heel normaal*. NOS. Geraadpleegd op 28 maart 2024, van <https://nos.nl/artikel/2511510-een-vegetarische-hoofdmaaltijd-voor-meeste-mensen-heel-normaal>
- Rijksoverheid. (z.d.). *Klimaatverandering en gevolgen*. Rijksoverheid. Geraadpleegd op 26 maart 2024, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/klimaatverandering/gevolgen-klimaatverandering#:~:text=Sinds%20de%20industri%C3%ABle%20revolutie%20is,stijgt%20de%20temperatuur%20op%20aarde>.
- Encyclo. (z.d.). *Attitude definities*. Encyclo. Geraadpleegd op 8 mei 2024, van <https://www.encyclo.nl/begrip/attitude>
- Roczen, N., Kaiser, F.G., Bogner, F.X., & Wilson, M. (2014). A Competence Model for Environmental Education. *Environmental Behavior*, 46(2014), 972-992.

- Roest, A., Dubas, J. S., & Gerris, J. R. (2009). Value transmissions between fathers, mothers, and adolescent and emerging adult children: The role of the family climate. *Journal of Family Psychology, 23*(2), 146–155. <https://doi.org/10.1037/a0015075>
- Schwartz, S.H. (1977). Normative Influences on Altruism. *Advances in Experimental Social Psychology, 10*, 221-279. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60358-5](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60358-5)
- Steg, L., & De Groot, J. (2010). Explaining prosocial intentions: Testing causal relationships in the norm activation model. *British Journal of Social Psychology, 2010* (49), 725–743. DOI:10.1348/014466609X477745
- Steg, L., Bolderdijk, J.W., Keizer, K., & Perlaviciute, G. (2014). An Integrated Framework for Encouraging Pro-environmental Behaviour: The role of values, situational factors and goals. *Journal of Environmental Psychology, 38*(2014), 104-115. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.01.002>
- Tam, K. P. (2013). Dispositional empathy with nature. *Journal of Environmental Psychology, 35*, 92-104. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2013.05.004>
- Valdez, R. X., Peterson, M. N., & Stevenson, K. T. (2017). How communication with teachers, family and friends contributes to predicting climate change behaviour among adolescents. *Environmental Conservation, 45*(2), 183-191. https://doi.org/10.1017/S0376_8929217000443
- Varela-Candamio, L., Novo-Corti, I., & García-Álvarez, M.T. (2018). The importance of environmental education in the determinants of green behavior: A meta-analysis approach. *Journal of Cleaner Production, 170*, 1565-1578. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.09.214>
- Verachtert, S. (2022). Family congruence in sustainability attitudes and behaviour; an analysis of a household survey in Belgium. *Environment, Development and Sustainability, 2023*(25), 12467-12493. <https://doi.org/10.1007/s10668-022-02575-1>
- Wu, H., Ji, R., & Jin, H. (2023). Parental factors affecting children's nature connectedness. *Journal of Environmental Psychology, 87*, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2023.101977>